

Tudós fórum

TUDOMÁNPOLITIKAI FORDULAT BRÜSSZELBEN

avagy

AZ EURÓPAI UNIÓ

**MÁR AZ ALAPKUTATÁSOKAT IS TÁMOGAT-
JA**

Jéki László

Tudománypolitikai fordulat zajlott le Brüsszelben, mondta örömmel Kroó Norbert akadémikus, amikor az uniós tudománypolitika fejleményeiről kérdeztem. Korábban, az 1-6. Kutatás-fejlesztési Keretprogram idején a versenyképesség növelése volt a fő cél. Egyre többet költöttek a programokra, az USA-hoz viszonyított lemaradás mégis nőtt. Mindtöbben ismerték fel, hogy valami nincs rendben, végül sikerült komoly áttörést elérni. Az Európai Unió vezető szervei, testületei kimondták, elismerték az alapkutatások fontosságát. Kroó Norbert, a kutatási főbiztos tanácsadó testülete (EURAB) és a Federico Mayor vezette szűk körű szakértői testület tagjaként aktív részese volt az alapkutatások elismertetéséért folytatott többéves kitartó küzdelemnek, joggal érzi magáénak is a sikert.

Az Európai Unió 7. Keretprogramjában helyet kapott egy *Ideas* (ideák, ötletek) nevű, az alapkutatások támogatását célzó program. Ilyen korábban nem volt. Az alapkutatások súlya a keretprogram tematikus és spe-

ciális (kooperatív kutatások, Marie Curie-ösztöndíj, kutatási infrastruktúra) programjaiban is nagyobb lesz. Az Ideas pénzügyi lehetőségei az uniós költségvetés véglegesítése során idén öszre alakulnak ki. Az Európai Bizottság és az Európai Parlament eredetileg évi 1,5 Mrd eurót javasolt, a Miniszterek Tanácsa ennél kevesebbet, 1,2 milliárdot fogadott el. Az Ideas program irányítására hozzák létre az Európai Kutatási Tanácsot (European Research Council – ERC), amely nevével ellentétben nem bizottság, hanem egy szakmai testület felügyelete alatt álló végrehajtó ügynökség.

Az ERC gondolatának születéséről, az első eszmecserékről a *Magyar Tudomány* 2003/5 számában adtunk hírt. Érdemes a szervezet lépésről lépésre történő felépítésének folyamatát megismerni, Kroó akadémikus aktív résztvevőként ezt is jól ismeri. A kutatási főbiztos egy ötfős testületet kért fel arra, hogy tegyenek javaslatot az ERC Tudományos Tanácsának (Scientific Council)

tagjaira. A Chris Patten korábbi EU-főbiztos, most oxfordi rektor vezette kis testület az európai nemzetközi tudományos testületektől kért személyi javaslatokat. Nyolcszáz név gyűlt össze. Azt már korábban eldöntötték, hogy a Tudományos Tanács ne legyen huszonöt tagú, ne legyen minden országnak automatikus képviselője. A tagok kiválasztásánál a tudományos és tudománypolitikusi eredményességet, ismertséget mérlegelték, természetesen igyekeztek földrajzi és diszciplináris egyensúlyt is teremteni. A tavaly ősszel négy évre felkért huszonkét tag (közülük öt hölgy) tizenhét országot képvisel. Az egyik tanács tag uniós kívüli (svájci), két-két angol, német, francia, olasz és spanyol tagja van a tanácsnak, közülük több Nobel-díjas. Végül kilenc EU-tagország nincs képviselve a tanácsban, de a tagok nem országukat, országuk valamilyen szervezetét, hanem saját nézeteiket képviselik. A Tudományos Tanács tagja lett Kroó Norbert, ideiglenes elnökként ő vezette a tanács első, nagyon sok kérdést eldöntő ülését. Így meghatározó befolyást gyakorolhatott az események alakulására.

A Tudományos Tanács később elnököket és két alelnököt választott, ők készítik elő az üléseket és képviselik a tanács döntéseit. A Tanácson belül nem alakítanak szűkebb testületet, a huszonkét tagú plénum hozza meg a döntéseket. A Tudományos Tanács alkalmaz egy főtitkárt, az állásra pályázatot írtak ki. Magának a végrehajtó ügynökségnek a szervezéséhez csak a végleges pénzügyi keret ismeretében látnak hozzá, de addig alaposan előkészítenek mindent. Az ügynökség az Európai Bizottsághoz tartozik, élén igazgató áll majd. Az ügynökséget valóban végrehajtónak szánják, a szakmai döntéseket a Tudományos Tanács hozza meg. Az ügynökség létszámát a Bizottságban hatszáz főre tervezték, a TT sokkal kisebb bürokráciát szeretne. Emellett szól az elfogadott alapelvek: a pályáztatásnál a bizalomra építenek, el akarják kerülni a máshol gyakori túlbiztosítást.

A Tudományos Tanács elsősorban a nagy kockázatú és az interdiszciplináris pályázatok támogatására törekszik. Össze akarják hangolni a munkát a másik három speciális program tevékenységével is. Az első pályázatot ez év végén írják ki, jövő tavaszi beadási határidővel fiatal kutatók számára. A pályázó munkáját a pályázat lezárulása előtt egy évvel ellenőrzik először. Az elbírálás egyetlen szempontja a szakmai kiválóság. A keretet nem osztják fel előre a három terület (élő és élettelen természettudományok, társadalomtudományok) között. A Tudományos Tanács tagjai is részt vesznek majd a szakmai zsűri munkájában, elnöknek más szakma képviselőjét kéri fel, fizikapályázatokhoz például biológust.

Továbbra is működik a kutatási főbiztos tanácsadó testülete, az EURAB (European Research Advisory Board), amelynek Kroó Norbert megalakítása óta, már a második ciklusban tagja. (Pillanatnyilag ő az egyetlen, aki egyidejűleg tagja az EURAB-nak és az ERC Tudományos Tanácsának.) Ebben a testületben húsz tag képviseli a tudományt, húsz fő az ipari szférát és öt fő a kutatási főbiztos küld a testületbe. A mostani, második ciklusban az ipari szféra képviselői között is van már magyar, Fodor István személyében. Rendszerint munkacsoportokban dolgoznak. Itt született meg az a javaslat, amelyért Kroó Norbert rengeteget lobbizott: az uniós strukturális alapjaiból a kutatási infrastruktúrát is lehessen fejleszteni. A Bizottság egyetértett a javaslattal, most a parlament előtt van a kérdés. Ez a finanszírozási lehetőség segíthet az új tagországok hátrányának leküzdésében.

Az európai tudománypolitika kialakításában más szervezetek véleményfomálóként vesznek részt. Ilyen a kétezer tagú Európai Tudományos Akadémia, ahol Kroó akadémikus az egyik tudományos osztály elnöke és az European Science Foundation (ESF), ennek munkájában Magyarország képviselőjeként vesz részt. (Saját példáján is látja, hogy a különböző európai szervezetekben nagyjából

ugyanaz a véleményformáló kör jelenik meg.) Az ESF-nek kutatást finanszírozó szervezetek, így hazánkban az MTA és az OTKA a tagjai. Az ESF az előretételek, a jövőbeni fejlődés feltárása, tudományos konferenciák szervezése az erőssége, segíti tagszervezeteinek együttműködését. A kutatás-fejlesztést továbbra is túlnyomóan nemzeti forrásokból finanszírozzák, hiszen az Európai Unió forrásai mindössze 5%-ot tesznek ki a nemzeti források 95%-a mellett. A véleményformálásban aktívan részt vesz az európai tudományos akadémiák szövetsége és a tudományos egyesületek európai emyőszervezetei is.

Továbbra is él az Európai Kutatási Térség (European Research Area – ERA) gondolata. Mind fontosabbá válik a fragmentálódott kutatások összehangolása, miközben még az infrastruktúra fejlesztését sem sikerült koordinálni. Fontos cél az ösztöndíjrendszerek összehangolása, a kutatói munkahelyek megnyitása, a mobilitás elősegítése. Talán a kutatásban haladhat Európa leginkább egy föderális rendszer felé, fejezte be az európai tudománypolitikáról adott elemzését Kroó Norbert akadémikus.

Kulcsszavak: *alapkutatás, Európai Unió*

